

DZIECI I DZIECI BEZ OPIEKI

NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ
STYCZEŃ – MAJ 2025

 WE ARE
MONITORING

Wstęp

Poniższe opracowanie opiera się na danych uzyskanych z pierwszej ręki od osób uczestniczących w opisywanych wydarzeniach. Dziękujemy wszystkim organizacjom humanitarnym działającym na pograniczu polsko-białoruskim oraz osobom z nimi współpracującym za udostępnienie nam raportów z przeprowadzonych przez siebie interwencji. Nasze źródła obejmują zarówno organizacje, nieformalne inicjatywy, jak i osoby prywatne, często pragnące zachować anonimowość, dlatego nie wymieniamy ich z nazwy, jeżeli nie udzieliły nam na to zgody. Szczególne podziękowania należą się wszystkim osobom w drodze, które zdecydowały się podzielić z nami własnymi doświadczeniami.

Pracownicy i pracowniczki organizacji humanitarnych oraz osoby z nimi współpracujące podkreślają, że trudny kontekst i etyka ich pracy często nie pozwalają na uzyskanie bardziej szczegółowych informacji na temat historii i sytuacji ludzi w drodze. Podczas interwencji wielu z nich jest w tak złym stanie psychofizycznym, że nie ma możliwości uzyskania szczegółowych informacji bez narażania ich na ryzyko retraumatyzacji lub wywoływania w nich poczucia, że są organizacjom humanitarnym winni jakiegokolwiek odpowiedzi na pytania z racji otrzymania od nich wsparcia.

Opisywane interwencje i wsparcie udzielone osobom w drodze mają miejsce na terytorium województw podlaskiego i lubelskiego. Osobom przebywającym w Białorusi udzielane są informacje dotyczące sytuacji prawnej oraz dostępu do procedur ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce i w Białorusi. Wszystkie wykorzystane w opracowaniach imiona zostały zmienione.

Dodatkowe pytania i rekomendacje osób lub organizacji, które również mogłyby być zainteresowane otrzymywaniem raportów prosimy kierować na adres: dane@wearemonitoring.org.pl

Definicje – Na końcu raportu znajduje się spis pojęć i przyjmowanych przez nas definicji.

WSPIERAJ NAS!

Możesz wesprzeć naszą działalność przekazując darowiznę:

Stowarzyszenie We Are Monitoring

51 1090 1056 0000 0001 5481 1903

Twarda 18, 00-105, Warszawa

Tytuł przelewu: „**Darowizna na cele statutowe**”

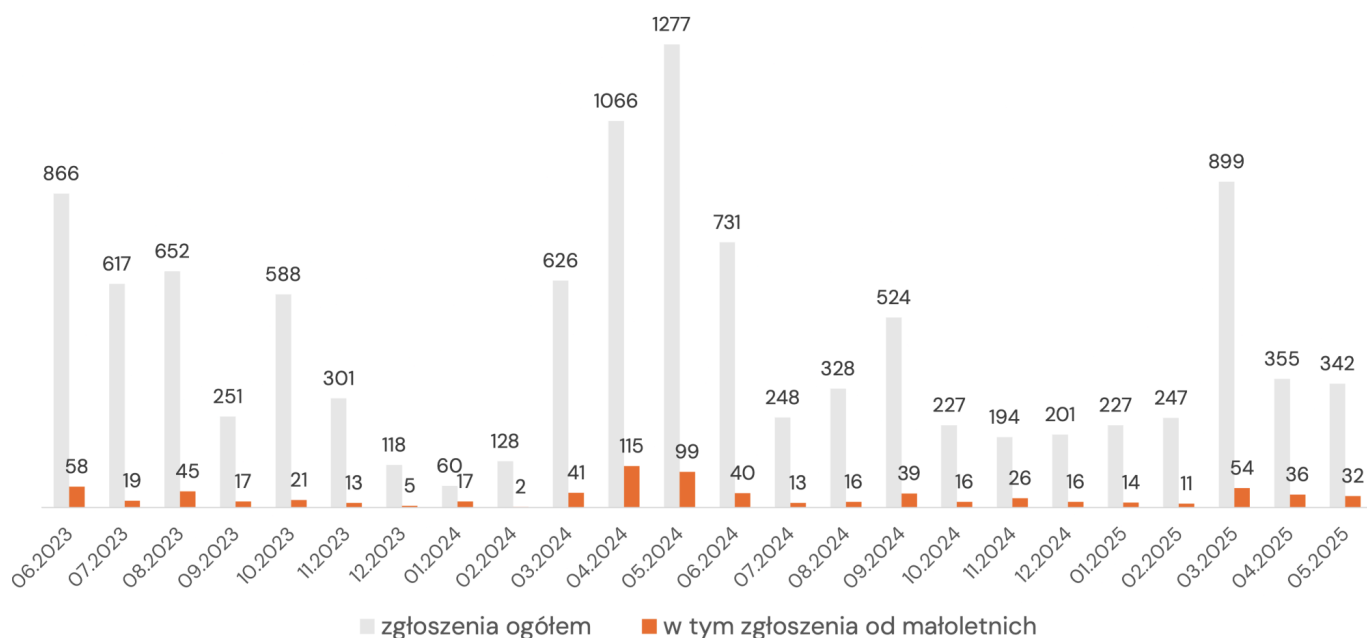
lub korzystając z bramki płatności na naszej stronie:

<https://wearemonitoring.org.pl/wplac/>

Od 2021 roku zbieramy wiarygodne informacje dotyczące sytuacji na granicy polsko-białoruskiej. Twoje wsparcie pozwoli nam robić to dalej.

Zgłoszenia dotyczące osób małoletnich od początku kryzysu

Informacje dotyczące próśb o wsparcie dzieci i nastolatków podróżujących przez granicę polsko-białoruską pracownicy i pracowniczki organizacji humanitarnych oraz osoby z nimi współpracujące zbierają od początku września 2021 roku. Początkowo podstawowym celem gromadzenia tych danych było ustalenie stanu psychofizycznego i najistotniejszych potrzeb osób, w celu udzielenia adekwatnego wsparcia, oraz zebrania podstawowych informacji o demografii i grupach wrażliwych. Z czasem zakres pozyskiwanych danych, został rozszerzony, tak by skuteczniej monitorować, dokumentować i upowszechniać informacje na temat sytuacji dzieci i dzieci podróżujących bez opieki na pograniczu. Od jesieni 2021 do końca 2024 roku zarejestrowaliśmy prawie 1555 próśb o wsparcie od osób małoletnich.

Udział dzieci w zgłoszeniach z 2021 i 2022 roku wyniósł prawie 7%. W okresie tym nie rejestrowaliśmy jeszcze informacji na temat obecności przy małoletnich ich prawnych opiekunów. W 2023 roku nieco poniżej 3,5% wszystkich próśb o wsparcie pochodziło od osób poniżej 18 roku życia¹. Co najmniej jedna trzecia spośród tych 414 , 139² osób podróżowało bez opieki prawnego opiekuna bądź opiekunki. W 2024 roku zgłoszenia od dzieci stanowiły ponad 8% wszystkich zarejestrowanych kontaktów. Co najmniej 331 ze wszystkich 469 małoletnich podróżowało bez opieki³.

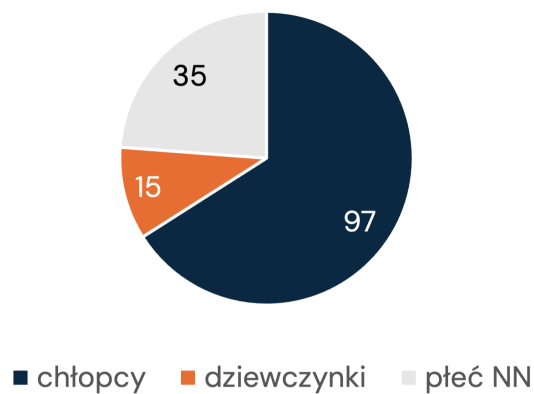
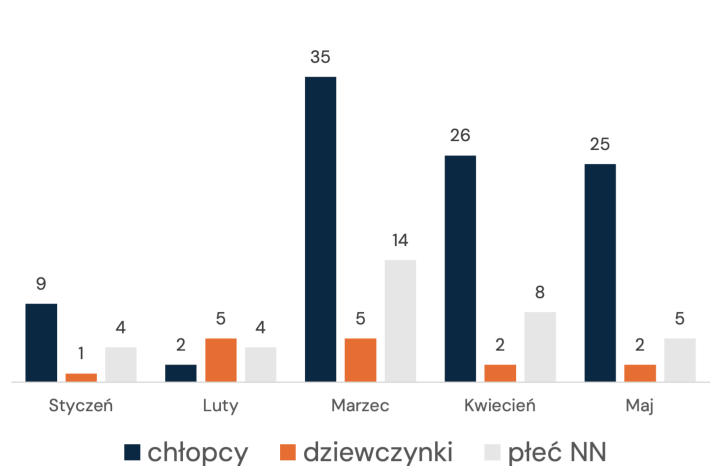
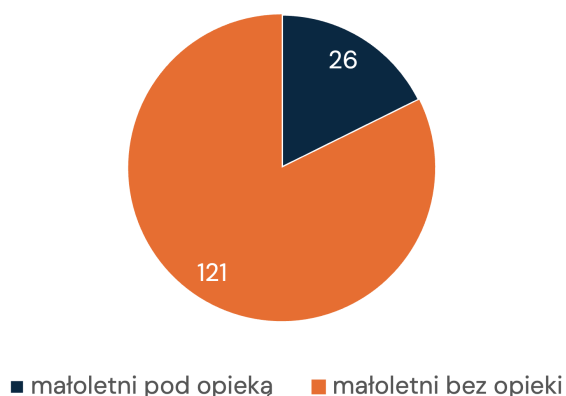
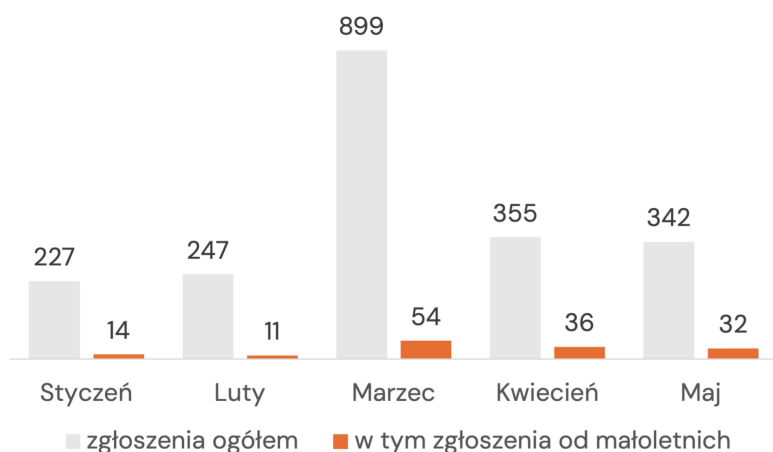
¹ We Are Monitoring, sierpień 2024, Gaz pieprzowy w butelce wody, str. 22–23, https://wearemonitoring.org.pl/wp-content/uploads/2024/09/raport-WAM-ONLINE_2023.pdf

² Dane zbierane od 20.04.2023.

³ We Are Monitoring, kwiecień 2025, Podsumowanie roku 2024 na granicy polsko-białoruskiej, <https://wearemonitoring.org.pl/wp-content/uploads/2025/04/WAM-podsumowanie-2024.pdf>

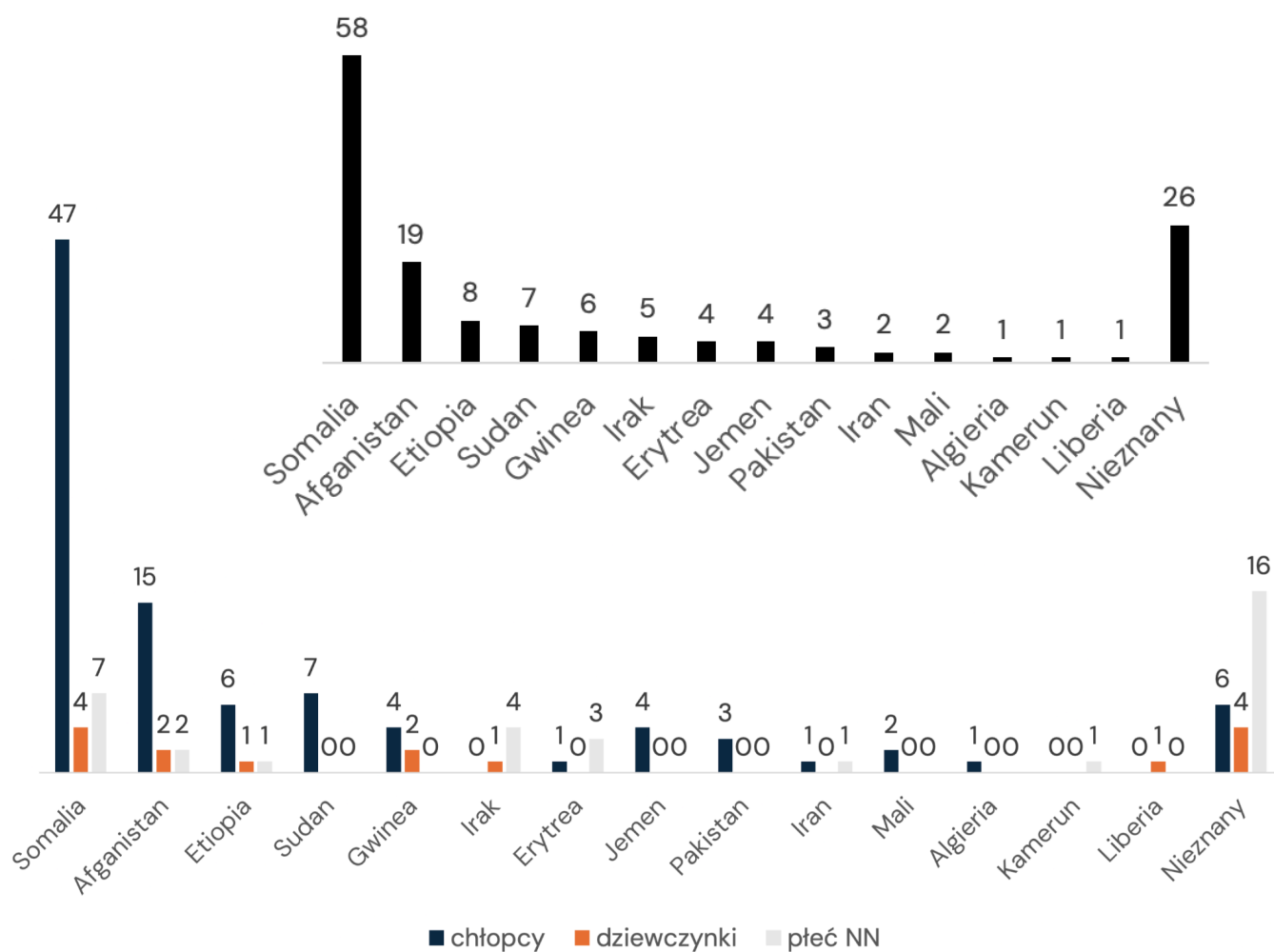
Rok 2025 – demografia dzieci i nastolatków na granicy

W okresie od stycznia do końca maja 2025 roku zarejestrowaliśmy łącznie 2070 próśb o wsparcie. 147 (ponad 7%) spośród wszystkich zgłoszeń pochodziło od osób małoletnich, aż 121 z nich (ponad 82%) podróżowało bez prawnego opiekuna bądź opiekunki. Dziewczynki stanowiły ponad 10% wszystkich małoletnich, było ich 15, a dziesięć z nich podróżowało bez opieki.

Najwięcej, bo 58 osób małoletnich pochodziło z Somalii. W tym okresie zgłosiło się również 19 dzieci z Afganistanu, osiem z Etiopii, siedem z Sudanu oraz sześć z Gwinei. Poza Afganistanem dane te w większości pokrywają się z krajami pochodzenia zgłaszających potrzebę wsparcia osób dorosłych. Wśród nich Afganistan jest dopiero na miejscu piątym spośród deklarowanych krajów pochodzenia. Ze względu na niekorzystne

warunki rozmów lub niechęć osób do przekazywania szczegółowych informacji na swój temat, kraju pochodzenia 26 osób nie udało się ustalić.

Zarejestrowane zgłoszenia⁴ pochodziły zarówno od małoletnich znajdujących się po wschodniej stronie zapory granicznej, jak i tych, którym udało się przedostać na jej zachodnią stronę. W pierwszych pięciu miesiącach 2025 roku zarejestrowaliśmy w sumie 112 zgłoszeń dzieci z Białorusi oraz tych znajdujących się w pasie pomiędzy mieszczącą się na polskim terytorium barierą a umocnieniami po stronie białoruskiej⁵. Osoby poniżej 18 roku życia stanowiły 8% wszystkich kontaktujących się ze wschodniej strony zapory⁶. 88 spośród nich podróżowało bez opieki. 35 małoletnich skontaktowało się z organizacjami humanitarnymi przebywając po zachodniej stronie umocnień granicznych, stanowi to nieco poniżej 6,5% wszystkich zgłoszeń z tej strony bariery. Jedynie dwoje z nich podróżowało w towarzystwie opiekunów.

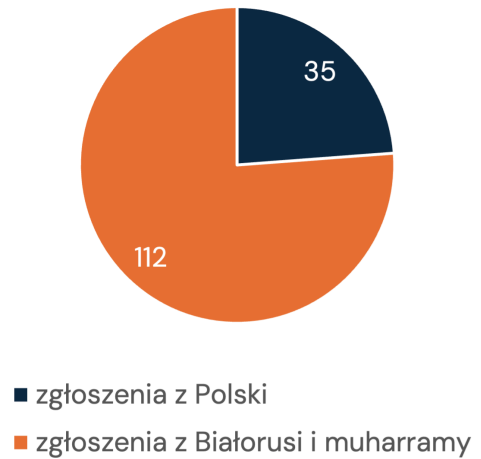
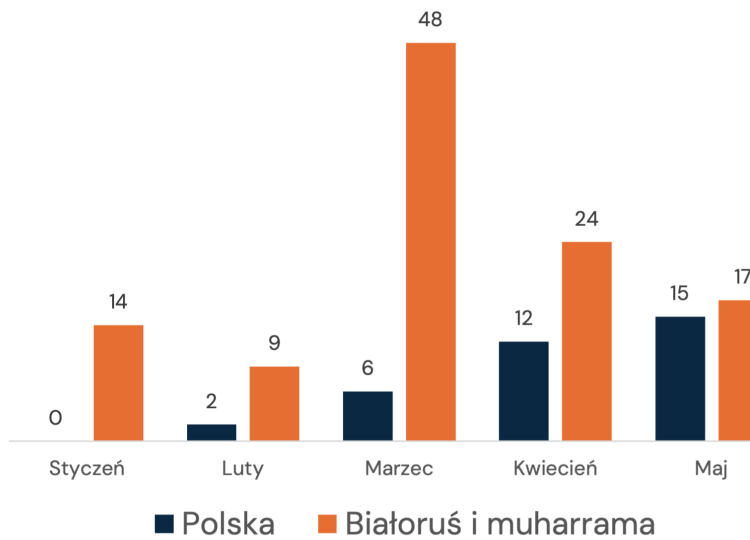
Białoruś i muharrama

Z rozmów prowadzonych zarówno z dorosłymi jak i małoletnimi osobami w drodze oraz obserwacji pracowniczek i pracowników organizacji pozarządowych i osób z nimi współpracujących wynika, że nieprzerwanie rozbudowywana bariera graniczna oraz obecność służb wyraźnie opóźnia i utrudnia przekroczenie zapory. Ludzie, niezależnie od wieku i płci, podczas pushbacku przemocą zmuszani są do powrotu na stronę białoruską, do *muharramy*, gdzie często spędzają od kilku do nawet kilkudziesięciu dni, nie mogąc jednocześnie wrócić do białoruskich miast, z których wyruszyły. Według powtarzających się relacji, funkcjonariusze służb białoruskich kontrolują pas przygraniczny, często uniemożliwiając osobom w drodze wycofanie się i zmuszając do podejmowania kolejnych prób przekroczenia polskiej zapory, niezależnie od wieku i stanu osób. Na terenie pasa *muharramy* osoby w drodze nie mają dostępu do wody, jedzenia, schronienia ani opieki medycznej. Próby wydostania się często skutkują doświadczeniem przemocy ze strony białoruskich służb lub koniecznością opłacenia zgody na powrót do miasta – najczęściej Mińska.

⁴ Te same osoby mogą zgłaszać się zarówno z białoruskich miast jak i ze wschodniej i zachodniej strony polskiego muru na przestrzeni kilku dni, tygodni lub miesięcy w zależności od czasu i dynamiki ich podróży.. W związku z tym nie należy sumować zgłoszeń z Polski i Białorusi dla uzyskania sumy wszystkich.

⁵ Oprócz polskiej zapory o wysokości 5,5 metra, po białoruskiej stronie znajdują się również zasięki białoruskie, Polski mur nie jest zbudowany bezpośrednio na linii granicy. Około 1-1,5 metrowy pas ziemi po jego wschodniej stronie znajduje się na terytorium Polski. .. Strefa pomiędzy polską i białoruską zaporą jest kontrolowana przez siły białoruskie. Osoby w drodze często są tam uwięzione – nie mogą przekroczyć granicy z Polską, lub są wielokrotnie wypychane z powrotem i jednocześnie potrzebują pozwolenia od białoruskich sił na wycofanie się do Mińska lub innych białoruskich miast. Strefa ta jest często określana przez arabskojęzyczne osoby w drodze słowem muharrama – ziemia niczyja.

⁶ Podkreślamy, że prezentowane przez nas liczby nie pozwalają na oszacowanie, chociażby w przybliżeniu, faktycznej liczby osób przebywających w danym okresie w pasie pomiędzy zaporami. Publikujemy je, ponieważ pozwalają określać tendencje spadkowe i wzrostowe oraz odnotowywać momenty zwiększonej aktywności migracyjnej w obszarze granicy polsko-białoruskiej.

W pierwszych pięciu miesiącach 2025 roku organizacje humanitarne otrzymały informacje o 32 małoletnich, którzy doświadczyli przemocy ze strony funkcjonariuszy białoruskich służb, co stanowi prawie 22% wszystkich zarejestrowanych w tym okresie osób poniżej 18 roku życia. 23 spośród nich (16%) podróżowało bez opieki.

Białorusini nas biją i doświadczamy z ich strony przemocy. Chcemy wejść do Polski. Mam wszystkie zęby połamane i złamany nos, a mój przyjaciel nie może chodzić..

Fragment relacji dwóch podróżujących razem nastolatków z Algierii, luty 2025

Bracie, jesteśmy tutaj mniej więcej od 10 dni, nic nie jedliśmy. Kiedy weszliśmy do Polski, żołnierze [...] odesłali nas na Białoruś. Białoruscy żołnierze nas pobili, bardzo mocno. Potem oni znowu odesłali nas do Polski, a Polska znowu na Białoruś. Jesteśmy bardzo (?), jesteśmy spragnieni, głodni i nie możemy się ruszyć, bo Białoruś też nas pobiła. Prosimy, pomóż nam, bracie [...] Proszę pana, białoruscy żołnierze już 4 razy przerzucali nas na stronę polską, a polscy żołnierze z powrotem na stronę białoruską. 5 godzin temu polscy żołnierze znowu nas odesłali na stronę białoruską [...] nasze (?) nie jest w porządku, nasze ręce nie są w porządku, proszę pana, proszę, pomóżcie nam, proszę [...] nasza sytuacja jest bardzo zła, proszę pana..

Fragment relacji czterech osób z Afganistanu, trzech mężczyzn i jednego 14-latka, marzec 2025

Próbowałem wiele razy, ale białoruska armia biła mnie bardzo brutalnie – cztery razy. Ostatnim razem jeden z naszych przyjaciół zmarł z powodu pobicia i pogryzienia przez psa.

Fragment rozmowy z nastoletnim chłopcem z Somalii, marzec 2025

„Białoruska armia mnie zabija.”

„Przebywałem w lesie między Polską a Białorusią przez 8 dni bez jedzenia i wody, potem białoruscy żołnierze prawie mnie zabili.”

„Białoruscy żołnierze użyli prądu – mam rany na plecach.”

Jestem na Białorusi. Bardzo cierpiałem między Białorusią a Polską. Spędziłem 7 dni bez wody i jedzenia. Białoruscy żołnierze bili mnie bez litości. Zabili mojego przyjaciela. Jestem tak wyczerpany, że muszę wrócić. Proszę, pomóżcie mi. Nie mam już siły. Nie mogę jeść ani pić. Nie mogę ustać na nogach.

Fragmenty dwóch wiadomości przesłanych przez szesnastoletniego Somalijczyka, pierwsza pochodzi z końca marca, druga z ostatnich dni kwietnia 2025

Jestem sudańskim uchodźcą na Białorusi. Mam 16 lat. Wcześniej próbowałem przedostać się do Polski przez las, ale mi się nie udało. Wszystkie moje dokumenty zostały spalone przez białoruskich strażników granicznych, w tym mój telefon, torba i dowód tożsamości.

Fragment rozmowy z 16-letnim Sudańczykiem, marzec 2025

Prosiłam wiele osób o pomoc, ale nikt mi nie pomógł. Przyszłam na granicę z Polską, ale odesłano mnie z powrotem. Teraz jestem w stanie krytycznym, nie mam niczego. [...] Nawet jeśli przejdziemy na stronę polską, nie możecie nam pomóc, a białoruska policja bije ludzi, gdy próbują przejść – wielu tutaj zginęło na drodze między Białorusią a Polską. Przyszłam tu, ale nawet nie mogę chodzić normalnie, całe moje ciało boli. Byłam w lesie przez 18 dni.

Fragment rozmowy z 15-letnią dziewczyną z Somalii, marzec 2025

Niestety, nawet powrót do większych miast Białorusi, takich jak Mińsk, Grodno czy Soligorsk, nie zapewnia, ani dorosłym ani dzieciom w drodze bezpieczeństwa. Osoby

migrujące kontaktujące się z organizacjami pozarządowymi zgłaszają brak dostępu do procedur azylowych oraz opieki zdrowotnej⁷.

Jestem w trudnej sytuacji, kilkakrotnie próbowałem przekroczyć polskie szlabany, ale jestem źle traktowany przez polską policję i bity przez Białorusinów, nie mam dokąd pójść ani gdzie spać, śnieg mnie zabije, jeśli mi nie pomożecie, umrę z głodu, proszę pomóżcie mi, 15-letniemu sierocie. Ktoś przywiózł mnie z powrotem do Mińska na leczenie, ale szpital mnie nie przyjął, bo nie mam pieniędzy, umrę.

Fragment rozmowy z 15-letnim chłopakiem z Gwinei, styczeń 2025 r.

Interwencje humanitarne, medyczne i prawne

Organizacjom pozarządowym i osobom z nimi współpracującym, które udzieliły informacji na temat działań interwencyjnych, od stycznia do maja 2025 roku udało się udzielić wsparcia 294 osobom. W tej liczbie zawierają się interwencje humanitarne w terenie, najczęściej podlaskim lesie, często połączone z towarzyszącymi im interwencjami medycznymi oraz interwencjami prawnymi, do których dochodzi zarówno w terenie jak i w podlaskich szpitalach.

Ponad 14% ze wszystkich 294 spotkanych podczas interwencji osób stanowiły dzieci. Łącznie na przestrzeni całego raportowanego okresu było ich 42, w tym co najmniej trzy dziewczynki. Nie udało się zarejestrować informacji na temat płci dwóch osób małoletnich, którym udzielono wsparcia. 31 (11%) spotkanych dzieci podróżowało bez prawnego opiekuna bądź opiekunki.

Trzech młodych mężczyzn z Erytrei, jeden ma 16 lat. Są przyjaciółmi. 4 miesiące na Białorusi. To ich drugi raz w Polsce. Białoruscy strażnicy zabrali im paszporty. Zgłosili przemoc na Białorusi. Byli już w Polsce 2 dni temu.

Fragment raportu z interwencji humanitarnej, maj 2025

Chłopak potwierdził, że ma 16 lat. Na początku bardzo wystraszony, nie chciał zostać sam. Pytał o procedure ochrony międzynarodowej, ale się nie zdecydował. W lepszej kondycji psychofizycznej po tym jak się najadł i ogrzał. Bez problemów medycznych. Mówił, że w Sudanie zabito jego brata i ma nagrany filmik z tego. Mówił że był pushbackowany dzień wcześniej, jeden telefon (z dwóch) miał zniszczony – pęknięty ekran, zepsuty port ładowania.

⁷ Placówki opieki medycznej w Białorusi współpracują ze służbami. Osoby migrujące często wyrażają uzasadniony strach przed korzystaniem z nich w obawie przed zatrzymaniem lub detencją. Kolejną barierą w dostępie do opieki zdrowotnej jest brak środków na pokrycie kosztów leczenia.

Fragment raportu z interwencji humanitarnej u szesnastoletniego Sudańczyka, maj 2025.
Trzy dni wcześniej chłopak zgłaszał potrzebę wsparcia jeszcze ze wschodniej strony zapory.
Był wtedy w ośmioosobowej grupie, niestety w wyniku pushbacku grupa została rozdzielona,
a chłopak został sam.

Osoby przekraczające granicę polsko-białorską często cierpią z powodu ran i rozcięć spowodowanych drutem żyłkowym, urazów ortopedycznych w wyniku upadku lub skoku z ogrodzenia, problemów układu pokarmowego spowodowanych spożyciem zanieczyszczonej wody lub jedzenia, urazów doznanych podczas przedzierania się przez las lub skrajnego fizycznego i psychicznego wycieńczenia. Lekarze Bez Granic (Médecins Sans Frontières/MSF), obecni na pograniczu od ponad dwóch lat alarmują, że w latach 2022–2024 aż jedna trzecia ich pacjentów cierpiała z powodu urazów spowodowanych przekraczaniem bariery: w tym złamań i głębokich ran.⁸ Nierzadko po przekroczeniu granicy zarówno dzieci jak i dorośli potrzebują hospitalizacji. Niestety placówki medyczne nie stanowią dla nich ochrony przed pushbackiem, szczególnie po 27 marca 2025 roku kiedy Polska tymczasowo zawiesiła prawo do ubiegania się o ochronę. Od stycznia do maja zarejestrowano X pushbacków ze szpitali. X z nich dotyczyło dzieci. Aż X z nich wydarzyło się pomiędzy 27 marca a końcem maja,

Odwiedziliśmy 3 chłopaków z Somalii – 15, 15, 16 lat. Dostali pakiety ubrań, buty, dwa powerbanki, jedzenie. Spędzili 9 dni w lesie. Byli pushbackowani 3 razy. Teraz od dwóch dni w Polsce. Byli bici po stronie białorskiej. U jednego – złamana ręka w wyniku przemocy ze strony białorskich służb. Był w polskim szpitalu jeden dzień, założono mu gips i pushbackowano. Od dawna nie jedli, nie pili.

Fragment raportu z interwencji humanitarnej, maj 2025

Ponad 27% dzieci proszących o wsparcie między styczniem a majem 2025 roku, podczas rozmowy z przedstawicielkami organizacji humanitarnych lub aktywistkami, zadeklarowało problemy zdrowotne.

Byłem w lesie przez 3 tygodnie, byłem bardzo ranny. Jedno oko było poważnie uszkodzone. Mam złamane ramię i kontuzjowaną nogę. Kiedy byłem w lesie, jadłem jednego snickersa w ciągu 2 dni, byłem bardzo głodny. Piłem brudną wodę, mam ból brzucha.

Fragment rozmowy z małoletnim chłopakiem z Etiopii, kwiecień 2025

Podczas interwencji humanitarnych medycy oraz aktywiści, po szkoleniu KPP nierzadko udzielają spotkanym osobom w drodze pierwszej pomocy przedmedycznej. Wśród opatrzonych osób w okresie od stycznia do końca maja 2025 roku było czterech

⁸<https://www.msf.org/trapped-between-borders-life-threatening-consequences-increased-militarisation-poland-belarus>

małoletnich. MSF od początku swojej obecności na pograniczu, czyli od listopada 2022 roku⁹, zarejestrowało 59 małoletnich pacjentów, którym udzielono pomocy medycznej. Czoro z nich spotkali między styczniem a końcem maja 2025 roku– byli to chłopcy między 15 a 18 rokiem życia, którzy pochodzili z Jemenu, Gwinei, Afganistanu oraz Erytrei. Według relacji zespołu medycznego wszyscy czterej pacjenci posiadali urazy typowe dla celowej przemocy fizycznej oraz rany szarpane spowodowane drutem żyłkowym. Poza tym u jednego z pacjentów podejrzewano złamanie śródstopia, u dwóch innych stwierdzono odwodnienie.

W okresie od stycznia do 27 marca 2025 roku w stosunku do osób małoletnich podjęto dwie interwencje prawne. Pracownicy organizacji oraz aktywiści asystowali przy wyrażeniu chęci ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce¹⁰ dwojgu dzieci. Obaj chłopcy podróżowali bez prawnego opiekuna.

Sytuacja dzieci na granicy po 27 marca 2025 roku¹¹

27 marca 2025 roku w życie weszło tymczasowe zawieszenie prawa do ochrony międzynarodowej w Polsce, przedłużone 6 maja na kolejne 60 dni. Przyjęta ustawa przewiduje, że zawieszenie nie dotyczy następujących kategorii osób, pod warunkiem że nie użyto wobec nich środków przymusu bezpośredniego ani broni:

- małoletnich bez opieki;
- kobiet w ciąży;
- osób, które mogą wymagać szczególnego traktowania, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia;
- osób, wobec których Straż Graniczna stwierdzi, że grozi im poważna krzywda w państwie, z którego przybyły bezpośrednio na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (państwo to nie jest jednoznacznie wskazane, ale najprawdopodobniej chodzi tylko o Białoruś, bez uwzględnienia faktu ścisłej współpracy Białorusi i Rosji);
- obywateli państwa prowadzącego działania o charakterze instrumentalizacji migracji, z terytorium którego cudzoziemcy przybywają do Polski – w obecnym kontekście chodzi o obywateli Białorusi.

Jak poinformowała Grupa Granica, już pierwszego dnia obowiązywania ustawy, z położonego 18 kilometrów od granicy szpitala w Hajnówce został wywieziony 17-letni obywatel Somalii, podróżujący bez opieki:

⁹ Lekarze Bez Granic (Médecins Sans Frontières – MSF), Polska: Lekarze bez Granic prowadzą działania na granicy polsko-białoruskiej, 2022, <https://lekarze-bez-granic.pl/polska-lekarze-bez-granic-prowadza-dzialania-na-granicy-polsko-bialoruskiej/> [dostęp: 28.03.2024]

¹⁰ Prośba o ochronę międzynarodową w asyście (Assisted Asylum Request) to procedura operacyjna przyjęta przez organizacje pozarządowe działające przy granicy polsko-białoruskiej. Jej celem jest zmniejszenie ryzyka pushbacku osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, a proces ten opiera się na założeniu znanym jako „ochrona poprzez obecność”, ang. protection through presence, zgodnie z którym obecność organizacji humanitarnych może powstrzymać potencjalne ryzyko nadużyć i, w tym konkretnym kontekście, odmowy dostępu do procedur azylowych, przemocy oraz bezprawnej wywózki do Białorusi.

¹¹ Fragmenty tekstu ukazały się w X i X.

Chłopak mówił, że ma 17 lat. [...] Rodzina pochodzi z mniejszości prześladowanej w Somalii. W Białorusi doświadczył potwornej przemocy. Spadł z muru granicznego. Zanim zabrano go karetka polscy funkcjonariusze jeszcze spryskali go gazem. W szpitalu nie mógł wstać, nie był w stanie jeść ani pić po tym, jak głodował przez wiele dni w lesie. Zadeklarował wolę ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce. Spędził na SORze kilka godzin, odebrała go SG, po czym dowiedzieliśmy się, że został spushbackowany.

Specjaliści od praw dzieci – Rzecznik Praw Dziecka, organizacje pozarządowe, w tym Fundacja Save the Children – zwracali uwagę, że wśród wymienionych w ustawie grup „wrażliwych” są tylko małoletni bez opieki, ale już nie wszyscy małoletni. Teoretycznie w ustawie jest zatem zawarta możliwość złożenia wniosku wspólnego przez rodzinę, ale tylko wtedy kiedy głównym wnioskodawcą jest osoba dorosła z grupy wrażliwej. W przypadku małoletnich bez opieki kolejnym problemem jest często sama konieczność rozpoznania ich jako osoby poniżej 18. życia. Najpierw musi to zostać zauważone i przyznane przez dokonujących zatrzymania funkcjonariuszy. Wątpliwości budzi to szczególnie w przypadku zatrzymań, do których dochodzi w lesie, bez świadków i w warunkach bariery językowej i stresu. W razie wątpliwości, np. braku dokumentów potwierdzających wiek, stosuje się najczęściej badanie lekarskie metodą zdjęcia rentgenowskiego kości, które jest niezgodne z europejskimi standardami oceny wieku i niesie ze sobą niebezpieczeństwo błędnego uznania osoby za pełnoletnią¹².

Interwencje prawne, do których w przeszłości dochodziło najczęściej kiedy osoby w drodze decydowały się prosić o asystę przy wyrażeniu chęci ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce, od 27 marca 2025 roku, czyli pierwszego dnia obowiązywania zawieszenia prawa do ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce, skupiają się przede wszystkim za wsparciu osób w staraniach o interim measure (środek tymczasowy) Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dokument ten co do zasady chroni osoby przed wywózką do Białorusi i umożliwia im złożenie wniosku o ochronę międzynarodową mimo obowiązującego zawieszenia. Taka forma wsparcia ma miejsce zarówno w terenie, jak i podlaskich szpitalach, do których trafiają osoby wymagające hospitalizacji, które przeszły przez granicę polsko-białoruską.

Warto zaznaczyć, że starania o interim measure w większości przypadków dotyczą osób przebywających w momencie oczekiwania na decyzję Trybunału w szpitalach w

¹² Zgodnie z europejskimi standardami, aby zwiększyć rzetelność oceny wieku chronologicznego, zaleca się zastosowanie kilku różnych metod badawczych. Końcowa ocena powinna być oparta na połączeniu tych technik. Wybór konkretnych metod weryfikacji wieku powinien uwzględniać potrzebę przeanalizowania wszystkich istotnych czynników – takich jak aspekty fizyczne, psychiczne, rozwojowe, środowiskowe oraz kulturowe – w sposób umożliwiający uzyskanie jak najbardziej precyzyjnych wyników. Nie mniej ważne jest, aby badanie przeprowadzane było przez odpowiednio wykwalifikowanych specjalistów. W zależności od zastosowanych metod, mogą to być m.in. pediatrzy, lekarze rodzinni, radiolodzy, psychologowie dziecięcy, pracownicy socjalni czy inni profesjonaliści posiadający doświadczenie w ocenie rozwoju dziecka. Zob. Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO), Age assessment practice in Europe, 2014, str. 26.

Hajnówce lub w Białymstoku. Tak właśnie było w przypadku obu osób małoletnich, które wsparło w ubieganiu się o interim measure (środek tymczasowy) Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jedną z nich była siedemnastoletnia dziewczyna z Gwinei, która do placówki medycznej trafiła bez telefonu, paszportu oraz jakichkolwiek innych dokumentów. Spędziła w lesie 10 dni. Osobom wspierającym ją w szpitalu relacjonowała doświadczenie przemocy ze strony służb białoruskich. Wielokrotnie przekraczała zaporę, każdorazowo doświadczając po tym pushbacku. Była pryskana gazem pieprzowym.

Przeciętny czas oczekiwania na decyzję Trybunału to od kilku godzin do nawet 1-2 dni roboczych. W międzyczasie, jak pokazuje praktyka ostatnich lat, osoba starająca się o zabezpieczenie jest w dalszym ciągu narażona na wywózkę, nawet jeżeli z powodu problemów zdrowotnych przebywa w placówce medycznej.

Dla przykładu 11 kwietnia Grupa Granica podała, że w pierwszej połowie kwietnia, spushbackowano hospitalizowanego wcześniej młodego Malijczyka. Chłopak został przywieziony karetką do szpitala w Hajnówce. Zaobserwowano u niego splątanie – wielokrotnie upewniał się, w jakim kraju się znajduje i w jakim miejscu przebywa. Poinformował, że ma 17 lat i chce ubiegać się o ochronę. Podpisał radczyni prawnej z European Lawyers in Lesvos pełnomocnictwo oraz deklarację woli ubiegania się o ochronę międzynarodową. W związku z brakiem dokumentów i zadeklarowaniem małoletności, kolejnego dnia miał zostać przewieziony na badanie wieku (RTG kości nadgarstka). Następnego dnia około godziny 11 został wypisany ze szpitala przez funkcjonariuszy. Pełnomocniczka wysłała do Komendanta Placówki SG w Białowieży komplet dokumentów oraz poprosiła o informację, co dzieje się z chłopakiem. W obawie przed pushbackiem do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu został wysłany wniosek o interim measure. W związku z brakiem informacji od Straży Granicznej, tego samego dnia około godziny 15.00 pełnomocniczka zadzwoniła do placówki i została poinformowana, że chłopiec jest już w drodze powrotnej z Białegostoku. Według jej relacji, ton rozmawiającego z nią funkcjonariusza był uspokajający, została zapewniona, że będzie na bieżąco informowana o podejmowanych wobec jej mocodawcy czynnościach. Przez kolejne godziny nikt się z nią jednak nie skontaktował. Nie poinformowano jej, ani o wyniku badania wieku, ani o tym, jakie kolejne czynności są podejmowane. Około 18.30 wpłynęło pozytywne postanowienie z Trybunału w Strasburgu – zakazujące Polsce odesłania Malijczyka do Białorusi. Około 19.00 pełnomocniczka przesłała je mailem do placówki, a następnie zadzwoniła. Dyżurny nie chciał udzielić jej żadnej informacji, polecił jedynie kontaktować się później. Ponownie połączyła się z placówką następnego dnia rano. Usłyszała, że wiadomość o postanowieniu Trybunału dotarła 20 minut za późno, bo chłopak został już wtedy odwieziony do granicy z Białorusią. Funkcjonariusz zapewniał, jak bardzo jest mu przykro, ale "czasu nie można niestety cofnąć". Tymczasem chłopak skontaktował się z numerem alarmowym Grupy Granica z Białorusi. Napisał, że zanim został wyrzucony na zaporę

graniczą funkcjonariusze zdążyli go jeszcze pobić: *Polish police officers beat me and broke my foot and finger*¹³.

Od stycznia do końca maja zarejestrowaliśmy informacje o pięciu małoletnich pacjentach podlaskich szpitali, które przeszły nieregularnie granicę z Białorusią. Wszystkie podróżowały bez prawnego opiekuna lub opiekunki, wśród nich było czterech chłopców i jedna dziewczyna

Zawieszenie prawa do ochrony międzynarodowej objęło też jedyne czynne przejście drogowe pomiędzy Polską a Białorusią – Brześć–Terespol, od lat 90. będące główną drogą ucieczki dla obywateli krajów byłego Związku Radzieckiego doznających prześladowań. Jak wskazują prawnicy wspierający osoby docierające do białoruskiego Brześcia – już pierwszego dnia obowiązywania nowych przepisów osoby deklarujące doświadczenie represji z powodów politycznych (w tym doświadczenie tortur) zostały zawrócone z przejścia mimo zadeklarowania przed polskimi funkcjonariuszami obawy przed prześladowaniami w przypadku powrotu do ojczyzny. W ciągu kilku kolejnych dni udokumentowano także odmowę przyjęcia wniosku od obywatela jednego z państw Azji Centralnej, w ostatnich latach mieszkającego w Federacji Rosyjskiej, który miał ze sobą dokumentację związaną z przemocą jakiej doznał ze strony rosyjskich władz, a dodatkowo informował o otrzymywanych groźbach wcielenia do armii rosyjskiej i wystania na front we wschodniej Ukrainie. W przypadku podróżujących razem kobiet, wniosek przyjęto tylko od jednej, będącej w ciąży, zaś drugiej, podróżującej z małym dzieckiem, kazano wysiąść z samochodu i zawrócić¹⁴.

Informacje o pushbackach z przejścia granicznego w Terespole i nie przyjmowaniu wniosków o ochronę międzynarodową przez pracujących na nim funkcjonariuszy pojawiały w relacjach osób w drodze również przed oficjalnym zawieszeniem prawa do ubiegania się o ochronę.

I'm in trouble, I've tried several times to get through the Polish barriers but I've been ill-treated by the Polish police and beaten up by the Belarusians. [...] We came to Terespol and are turning back for no reason.

Fragment relacji piętnastolatka z Gwinei, styczeń 2025

¹³ Grupa Granica, post z dn. 11.04.2025, Facebook, <https://www.facebook.com/grupagranica/posts/pfbid02sQ26C7WuELePEY8nBUb3MyUK2dcZbtCZMxpUNkF2uw9GmLgc2E2NDmT1jZ5qmN7gl?rdid=UQcgzbwf3XkvsCB#> [data dostępu: 19.05.2025 r.].

¹⁴ Z. Kaciupska, T. Sieniow, Zawieszenie prawa do azylu – realia prawne i konsekwencje dla rozwoju sytuacji na granicy polsko-białoruskiej, referat wygłoszony na 25 seminarium grupy Badaczki i Badacze na Granicy, 12–13.04.2025 r.

Wywózki i przemoc

Z oficjalnych odpowiedzi straży granicznej na zapytania Grupy Granica wynika, że od 1 stycznia do 31 maja 2025 roku Straż Graniczna dopuściła się 4437 przypadków zawrócenia osób w drodze z Polski do Białorusi¹⁵. W tym samym okresie organizacje humanitarne otrzymały zgłoszenia o pushbackach od 521 osób, które doświadczyły w sumie 836 wywózek.

Wśród wszystkich osób zgłaszających doświadczenie wywózki do Białorusi w tym okresie były 34 osoby poniżej 18 roku życia, wśród nich 2 dziewczynki. Ze względu na niekorzystne warunki rozmów lub niechęć osób do przekazywania szczegółowych informacji na swój temat, płci 7 osób nie udało się ustalić. 32 ze wszystkich pushbackowanych dzieci podróżowało bez prawnego opiekuna.

Osoby w drodze zgłaszające pushbacki relacjonując towarzyszącą wywózkom przemoc, opisują przypadki pobić, używania przez funkcjonariuszy substancji drażniących, paralizatorów oraz szczucie psami. Powszechnie zgłaszane są również kradzieże oraz niszczenie mienia. Według zbieranych relacji skala używanej przemocy nie zmienia się znacząco na przestrzeni czasu. Praktyki opisywane jesienią 2021 roku są spójne z relacjami osób pushbackowanych wiosną 2025 roku.

Według relacji pushbackowanych między styczniem a końcem maja dzieciokoliczności ich zatrzymań oraz wywózek nie różniły się niczym od doświadczeń opisywanych przez pushbackowane osoby dorosłe. W tym okresie organizacje humanitarne otrzymały informacje o 14 małoletnich, którzy doświadczyli przemocy ze strony funkcjonariuszy polskich służb mundurowych, 12 spośród nich podróżowało bez opieki.

I am a refugee who needs asylum in Poland because my parents died and I have no care. I am 15 and I need life in Poland but when the Polish army asks for asylum, they kill me and send me back.

Fragment relacji piętnastolatka z Somalii, luty 2025

We are two people under the age of 18. We have been stuck in Belarus for a year now. We want to come to Europe to continue our studies. We have been to Poland several times. The police don't know where we are going and are harassing us. [...] When we enter Polish territory, they don't treat us like human beings at all, and when they send us to Brest, they harass us a lot there. Once, when I was wounded on the sole of my foot and was bleeding, they didn't take me to the hospital in Poland and deported me to Belarus. I wandered around with my injured foot for a week. Considering that I'm sixteen years old, I've been stuck in Belarus for eight months.

¹⁵ Odpowiedzi Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej na zapytania w trybie dostępu do informacji publicznej.

Fragment relacji podróżujących razem dwóch nastolatków, marzec 2025

Byłem 14 [dni] w Polsce bez jedzenia i zimowych ubrań. A polska armia mnie zabijała [Polish army were killing me]. Odesłali mnie z powrotem na Białoruś. Straciłem dużo krwi, to są niektóre z obrażeń, jakie zadała mi polska armia. Mam też alergię i użyli trucizny, a ja mam astmę. Mam 17 lat, więc też... Zabrali mnie z powrotem na białoruską granicę.

Fragment relacji podróżującego samotnie siedemnastolatka z Somalii, kwiecień 2025

[...] Poland and Belarus they kill me both of them. Poland dog bite me and they take simcard, they broke mobile [mobile]. Me and my friends.

Fragment relacji mężczyzny podróżującego w 3-osobowej grupie, w której co najmniej jedna osoba miała mniej niż 18 lat, marzec 2025

Straż graniczna w Polsce też bardzo utrudnia. Polski żołnierz bardzo mnie pobił. Jedno oko, teraz nie widzę. [...] Skończę 18 lat za 2 miesiące.

Fragment rozmowy z siedemnastolatkiem z jednego z krajów Afryki Wschodniej, kwiecień 2025

W relacjach powtarzają się informacje o zwiększonej agresji białoruskiej straży granicznej w stosunku do osób, które wracają na wschodnią stronę zapory granicznej po doświadczeniu pushbacku z rąk polskich funkcjonariuszy.

We tried the forest to be able to get out but we did not manage to cross the military arrested us and beat us and threw us into Lithuania they separated from our African brothers.

Fragment relacji pary z Kamerunu podróżującej z trzymiesięcznym dzieckiem, styczeń 2025

Definicje

Zgłoszenia łącznie — łączna liczba zgłoszonych grup/osób w drodze, znajdujących się na terenie Polski, Białorusi, Litwy lub Łotwy. Nie uwzględnia osób przebywających w danym okresie raportowania na terenie innych krajów europejskich, ponieważ raport ma na celu zobrazowanie sytuacji na granicy polsko-białoruskiej i na związanym z nią szlaku migracyjnym.

- **Grupa** — osoby podróżujące razem w momencie zgłoszenia i/lub interwencji humanitarnej/prawnej/medycznej. Osoby te mogą, ale nie muszą, być związane więzami rodzinnymi lub społecznymi.
- **Osoby indywidualne** — poszczególne osoby wchodzące w skład grup.

Dzieci/Małoletni — wszystkie osoby, których potwierdzony bądź deklarowany wiek to 0—18 lat.

MBO — małoletni bez opieki/dzieci bez opieki — osoby poniżej 18 roku życia podróżujące bez dorosłego opiekuna prawnego, a więc także małoletni podróżujący ze starszym rodzeństwem lub innymi krewnymi niebędącymi ich opiekunami w świetle prawa obowiązującego w Polsce.

Zapora [graniczna], również: mur, bariera, płot – umocnienie znajdujące się na terenie Polski kilka – kilkanaście metrów od granicy z Białorusią, mające formę stalowego płotu, zwieńczonego zwojem drutu ostrzowego oraz znajdujące się obok zasieki ze skłębionego drutu ostrzowego.

Concertina – drut ostrzowy (żyletkowy), uformowany w duże zwoje, stanowiący dodatkową część infrastruktury na granicy.

Muharrama (arab. zabronione) – określenie używane przez arabskojęzyczne osoby w drodze do określenia pasa ziemi na terytorium Polski i Białorusi mieszczącego się między polską barierą graniczną a umocnieniami po stronie białoruskiej (systemą). Muharrama w języku arabskim oznacza „zabronione”. Osoby w drodze używają również dłuższego określenia المحرمة المنطقة, czyli „strefa zabroniona”.

Sistema – ogrodzenie i system elektroniczny po wschodniej stronie zmilitaryzowanego pasa pogranicza znajdującego się na terenie Polski i Białorusi(muharrama) od reszty Białorusi.

Wsparcie udzielone — łączna liczba osób lub grup, do których udało się dotrzeć organizacjom i podmiotom działającym na Podlasiu i które zgodziły się podzielić z nimi informacjami (Grupa Granica + Ocalenie, niezrzeszeni mieszkańcy i mieszkanki Podlasia, kolektywy, jednostki, POPH).

- **Pomoc rzeczowa** — wsparcie w postaci podstawowych pakietów pomocy humanitarnej: jedzenie, ubrania, woda, informacja.
- **Pomoc prawna** — wsparcie w procedurach związanych z zapobieganiem wywózkom i umożliwieniem złożenia wniosku o ochronę międzynarodową.
- **Pomoc medyczna** — profesjonalne wsparcie udzielone przez osoby z uprawnieniami medycznymi.
- **Pierwsza pomoc przedmedyczna** — wsparcie udzielane przez osoby po podstawowym szkoleniu z ratownictwa, takie jak przemywanie ran czy opatrywanie stóp okopowych.

Pushback, również wywózka, wypchnięcie – przymusowe zawrócenie do linii granicy osób migrujących lub zmuszenie ich do opuszczenia terytorium Polski bez należytego zbadania

indywidualnych okoliczności; niezależnie od tego, czy otrzymały one postanowienia powrotowe, oraz niezależnie od tego, że wyraziły wprost chęć ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce. Jak zwracają uwagę eksperci monitorujący naruszenia praw człowieka na południowych granicach Unii Europejskiej, pushbacki stanowią formę przemocy per se, dodatkowo powszechnie towarzyszą im inne formy przemocy fizycznej i werbalnej¹⁶.

Zgłoszenia wywózki — wywózki zgłoszone nam w danym okresie raportowym przez osoby, które doświadczyły ich bezpośrednio lub były ich naocznymi świadkami/świadkiniami.

Zgłoszona przemoc Polska — zgłoszone przypadki przemocy, doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych były osoby należące do polskich służb mundurowych: Straży Granicznej, Policji, Wojska Polskiego, Wojsk Obrony Terytorialnej.

Zgłoszona przemoc Białoruś — zgłoszone nam formy przemocy doświadczonej bezpośrednio przez osoby w drodze, której sprawcami według relacji pokrzywdzonych byli ludzie należący do białoruskich służb mundurowych

Liczba interwencji — liczba interwencji humanitarnych podjętych przez zespoły terenowe w odpowiedzi na zgłoszenie potrzeby wsparcia lub przypadkowe spotkanie osób w drodze na terenie przygranicznym.

Liczba zmarłych — liczba osób w drodze zmarłych od sierpnia 2021 roku po polskiej stronie granicy polsko-białoruskiej oraz te przypadki ze strony białoruskiej, o których wiemy. Nie uwzględnia wszystkich przypadków śmierci w szpitalach czy wypadkach samochodowych, powiązanych ze szlakiem migracyjnym. Dane są weryfikowane i uzupełniane przez Zespół Monitoringu Śmierci na Granicy i publikowane [w tym miejscu wraz ze szczegółową metodologią](#). Spodziewamy się, że z czasem mogą pojawić się dane o większej liczbie osób zmarłych, również z rozpatrywanego tu okresu.

Liczba zaginionych — osoby, których zaginięcie zostało zgłoszone przez najbliższych krewnych lub towarzyszy drogi i deklarowany brak kontaktu trwa co najmniej dwa dni.

Urazy w wyniku muru — urazy, które zgodnie z deklaracją osób w drodze powstały podczas przekraczania zabezpieczeń na granicy polsko-białoruskiej

¹⁶ K. Augustová, J. Sapoch, Border Violence as Border Deterrence. Condensed Analysis of Violent Push-Backs from the Ground, „Journal for Critical Migration and Border Regime Studies” 2002, nr 5(1), <https://movements-journal.org/issues/08.balkanroute/12.augustova,sapoch--border-violence-as-border-deterrence.html> [data dostępu: 8.04.2024].

Osoby z grup wrażliwych — osoby szczególnie narażone ze względu na następujące przesłanki:

Wiek	- małoletni - małoletni bez opieki - osoby powyżej 45 roku życia - seniorzy/ki powyżej 60 roku życia
Przesłanki medyczne	- ciąża - choroba przewlekła - niepełnosprawność
Przesłanki sytuacyjne*	- ofiary przemocy seksualnej lub narażone na przemoc ze względu na płeć - ofiary tortur - ofiary handlu ludźmi

* na obecnym etapie praktycznie niemożliwe do zidentyfikowania